

07 nov De identiteit van de docent (1)

De identiteit van de docent heeft veel expressies. We hebben het dan over hoe anderen denken over de status van een docent. Hoe kijken niet-docenten tegen docenten aan?

Om zicht te krijgen op de identiteit zijn er verschillende invalshoeken. Want ... op grond waarvan denken anderen over een docent. Belangrijke invalshoeken blijken een hoog opleidingsniveau, vrije tijd of inkomen. Maar in de loop van de tijd veranderen die invalshoeken. Van invloed is ook hoe door loonstructuur op nationaal niveau het talent verdeeld wordt. Daarnaast heeft de regelgeving een verbluffende impact. Nog een andere factor is de betekenis van kennis.

Om met dat laatste te beginnen. Vijftig jaar geleden nog was een leraar, vooral in kleine gemeenschappen, naast enkele andere notabelen, hoog opgeleid. Nu is die positie er niet meer. Vroeger ging men naar een leraar voor goede raad. Tot voor kort waren docenten in het beroepsonderwijs experts met gezag. Als nu iemand een expert zoekt, gaat hij slechts bij hoge uitzondering naar het beroepsonderwijs. Het (beroeps)onderwijs heeft zijn aandeel in het informatiemonopoly zo goed als verloren. Dat komt niet - alleen of op de eerste plaats - doordat scholen het verwerven van competentie begeleiden, dat is eerder een gevolg. Internet heeft heel veel van de informatievoorziening overgenomen. Maar informatisering is ook niet de reden dat het klassieke beroepsonderwijs zijn betekenis verloor; internet heeft een proces versneld. Welk proces dan, waar komt het door? Om deze vraag te beantwoorden zullen enkele retrospectieven op rij over de identiteit van de docent gaan. Achtereenvolgens komen gezag, kennis, inkomen en vrije tijd, effecten van regelgeving en verandering van de betekenis van kennis aan de orde. Deze onderwerpen staan echter niet op zich maar zijn verbonden en ze zijn een expressie van een grotere maatschappelijke ontwikkeling.

Gezag & Kennis (1)

De zware belasting van leerkrachten in het midden van de 19^e eeuw stelde ik al aan de orde in **07 mrt** Werk- en bestuurslast. Een onderwijzer kon meer dan 50 leerlingen hebben, waar hij op de weekdays drie dagdelen mee bezig was en op de zaterdag ook nog een dagdeel. Desondanks vond men ook is die tijd al dat een leerkracht veel vrije tijd had. In dat zelfde stuk kwam ook aan de orde dat de leerkracht respect afdwong door het voorbeeld dat hij was voor zijn omgeving ... en dat hij een voorbeeld moest zijn van zijn omgeving.

Afgezien van moreel gezag heeft ook technische kennis lange tijd de status van de docent in (beroeps)onderwijs bepaald. Een mooi voorbeeld daarvan is de wandelleraar. In 1875 de heer Vosterman van Oyen door de Zeeuwse Landbouwwaatschappij benoemd om 's winter om de 14 dagen een avondcursus te geven. Hij was de andere dagen op pad.

In dezelfde tijd leerde de heer Hijlkema het zuivelvak door met een Deense boterinstructeur (de wandelleraar) mee te lopen langs de Friese boerderijen. Hijlkema werd in 1898 zuivelconsulent in Gelderland en schreef een gezaghebbend "Leerboek der Zuivelbereiding".

In 1915 schreef de heer Giersbergen samen met de heer Ritzema Bos een teeltinstructie voor kruisbessen, die onder tekende met de titel *De Wandelleraar der Vereeniging ter bevordering der Bijenteelt in Nederland*. Het is duidelijk dat aan het leraarschap een garantie van betrouwbare kennis was gekoppeld.

Deze drie geschiedenissen zijn op internet snel te vinden met het zoekwoord wandelleraar. Gezag en kennis van de hierboven genoemde soort komen niet terug; er zijn overigens weinigen die dat zouden willen.

Lerarenopleiding (1)

In de eerste helft van de 20ste eeuw kreeg het beroepsonderwijs zijn eerste vorm. Leraren werden op grond van eruditie en onbesproken gedrag ad hoc benoemd. In het landbouwonderwijs hadden zij soms de functie van onderzoeker, voorlichter en onderwijzer in één persoon. Dit heeft hun status van kennisdrager enkel versterkt.

Na de Tweede Wereldoorlog wordt begonnen de opleiding tot leraar geleidelijk aan te formaliseren in specifieke opleidingen. In het Maandblad¹ nr. 7 van maart 1959 schrijft de heer Veenstra over een opleiding van de leraar in het lager landbouwonderwijs. Het lager landbouwonderwijs was in essentie een 2-jarige opleiding, maar door verlenging van de leerplicht tot de 15^e verjaardag verandert ook de structuur van het onderwijs. Het leerplan van het lager landbouwonderwijs gaat in die tijd naar 5-5-4-3 lesdagen per week. Veenstra is inspecteur van het landbouwonderwijs en heeft ook het toezicht op de lerarenopleidingen, hij schrijft dat er meer leraren nodig zijn.

Die leraren waren tot die tijd afkomstig uit het gewone lager onderwijs. Doorstromende docenten deden ervaring op bij het geven van landbouwcursussen en werden daarna leraar of hoofd van een lagere landbouwschool. Hun onderwijskundige opleiding en jarenlange onderwijservaring werden in de nieuwe omgeving efficiënt benut en gewaardeerd, schrijft Gooise Veenstra. Vanwege de krapte worden echter opleidingen aan hogere landbouwscholen ingericht. In 1958 startten leraren opleidingen voor onder andere Nederlanders die terugkomen van de Indonesische cultures bij de hogere landbouwscholen in Leeuwarden, Deventer, Ede, Dordrecht en Roermond. Veenstra wil met deze maatregel een kwalitatief en een kwantitatief arbeidsmarktprobleem oplossen.

In **07 dec** komen andere factoren aan de orde die de identiteit van de docent hebben beïnvloed.

¹ In het retrospectief van **06 mei** is informatie gegeven over het Maandblad.